

Warszawa, 18 maja 2026

Prof. dr hab. Hanna Godlewska-Majkowska

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie

Instytut Przedsiębiorstwa

**RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ MGR CELESTYNY MIŁOŚ POD TYTUŁEM:
„PUBLICZNE WSPARCIE FINANSOWE A PROCES UMIĘDZYNARODOWIENIA MIKRO-,
MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE”**

UNIWERSYTET EKONOMICZNY W KRAKOWIE

Promotor: **dr hab. Tomasz Rachwał prof. UEK**

Promotor pomocniczy: **dr hab. Paweł Ulman profesor UEK**

Recenzja została przygotowana na podstawie decyzji Rady Naukowej dyscypliny ekonomia i finanse Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie na posiedzeniu w dniu 16 marca 2026 r.

Recenzowana rozprawa liczy 206 stron. Zawiera: wstęp, 5 rozdziałów, zakończenie, bibliografię liczącą 247 pozycji, spis tabel, rysunków i użytych skrótów oraz 2 załączniki.

Uzasadnienie doboru problematyki badawczej

W rozprawie doktorskiej mgr Celestyna Miłoś podjęła rozważania dotyczące wyjątkowo aktualnego i jednocześnie nietatwego do analizy zagadnienia.

Publiczne wsparcie finansowe podlega licznym zmianom, nie tylko w zakresie prawodawstwa, lecz także w odniesieniu do rozwiązań wdrożeniowych.

Ponadto przedsiębiorstwa sektora MŚP, z wyodrębnieniem mikroprzedsiębiorstw, są bardzo zróżnicowane pod względem sektorowym, lokalizacyjnym i fazy cyklu rozwoju organizacji. Powoduje to istotne zróżnicowanie stopnia otwarcia przedsiębiorstw na umiędzynarodowienie, co z kolei wymaga analizy dużej liczby danych oraz poszukiwania logicznych mechanizmów oddziaływania państwa na ten proces.

Dodatkowym wyzwaniem jest zakres czasowy pracy obejmujący lata 2014–2023. Zarówno pandemia COVID-19, jak i wojna w Ukrainie wywołały istotne zmiany w międzynarodowych powiązaniach firm oraz w funkcjonowaniu łańcuchów dostaw.

Istotność tej problematyki wynika również z faktu, że mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa stanowią 92% procent wszystkich firm. To w dużej mierze od nich zależy, w jaki sposób środki przekazywane w ramach publicznego wsparcia finansowego wywołają efekt mnożnikowy oraz przyczynią się do powstawania nowych miejsc pracy i wzrostu produktu krajowego brutto w Polsce.

Z tych względów dobór tej problematyki należy uznać za niezwykle istotny z punktu widzenia nauk ekonomicznych.

Cel rozprawy, proces jego realizacji oraz zastosowane metody badawcze.

W mojej opinii mgr Celestyna Miłoś nie do końca właściwie sformułowała tytuł pracy. Tytuł pracy bowiem sugeruje zbadanie nie tylko wpływu publicznego wsparcia finansowego na proces umiędzynarodowienia mikro małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, ale też zależność odwrotną.

Natomiast głównym celem recenzowanej rozprawy jest: „określenie wpływu publicznego wsparcia finansowego internacjonalizacji MŚP w Polsce na proces ich umiędzynarodowienia” (s.7). W taki sposób sformułowany cel zakłada tylko jednokierunkową zależność.

Mgr Celestyna Miłoś sformułowała cele szczegółowe następująco:

W zakresie części teoretycznej:

- a/ usystematyzowanie współczesnych teorii internacjonalizacji przedsiębiorstwa,
- b/ usystematyzowanie terminologii z zakresu publicznego wsparcia finansowego

internacjonalizacji,

- c/ określenie czynników oddziałujących na proces internacjonalizacji i ich znaczenia,
- 2/ cel szczegółowy części metodycznej: opracowanie metodyki badawczej pozwalającej na weryfikację postawionych hipotez, możliwej do adaptacji i replikacji w przyszłych badaniach dotyczących internacjonalizacji MŚP,
- 3/ cel szczegółowy części empirycznej: weryfikacja na podstawie przeprowadzonych badań oddziaływania publicznego wsparcia finansowego na proces umiędzynarodowienia MMŚP (s.7).

Na podstawie analizy literatury przedmiotu została sformułowana hipoteza główna w brzmieniu: „finansowe instrumenty publicznego wsparcia internacjonalizacji MŚP w Polsce pozytywnie wpływają na proces ich umiędzynarodowienia poprzez ich rozwój” (s.7). Nie mam do niej zastrzeżeń.

Weryfikacja hipotezy głównej została oparta o hipotezy szczegółowe, które zostały sformułowane następująco:

- „H1/ publiczne wsparcie finansowe pozytywnie wpływa na zwiększenie zakresu internacjonalizacji przedsiębiorstwa – wpływ na zakres internacjonalizacji (*entry scope*)
- H2/ publiczne wsparcie finansowe pozytywnie wpływa na tempo internacjonalizacji przedsiębiorstw, przyspieszając internacjonalizację – wpływ na tempo internacjonalizacji (*internationalization speed*).
- H3/ publiczne wsparcie finansowe pozytywnie wpływa na zwiększenie udziału sprzedaży zagranicznej sprzedaży ogółem – wpływ na stopień internacjonalizacji. (*internationalization degree*).
- H4/ uzyskanie i wykorzystanie publicznego wsparcia finansowego pozytywnie wpływa na podejmowanie dalszych decyzji dotyczących działań związanych z internacjonalizacją” (s.7-8).

W celu weryfikacji hipotez mgr Celestyna Miłoś wykorzystwała badania ankietowe za pomocą metody CAWI. Badania te zostały zrealizowane w sposób prawidłowy i dostosowany do problematyki recenzowanej rozprawy.

Mam jednak wątpliwość, czy wystarczająca jest liczebność próby badawczej oraz próby kontrolnej, liczących po 240 polskich MSP, zwłaszcza wobec niezgodności rozkładu statystycznego według poszczególnych kryteriów wielkościowych, własnościowych czy lokalizacyjnych. I właśnie ten element ma istotne znaczenie dla dalszej interpretacji

wyników, ponieważ w gruncie rzeczy porównywane są przedsiębiorstwa o odmiennych charakterystykach ekonomicznych i organizacyjnych

Zakres merytoryczny ankiety jest bardzo szeroki, co niewątpliwie stanowi dużą wartość pracy. Jednak część wniosków wydaje mi się formułowana zbyt daleko idąco, biorąc pod uwagę porównywanie w gruncie rzeczy nieporównywalnych zbiorów przedsiębiorstw. Należy natomiast docenić zastosowanie grupy kontrolnej, dzięki czemu możliwe było przeprowadzenie testów χ^2 , szerokie wykorzystanie tablic krzyżowych oraz współczynnika V Craméra.

Dodatkowo podjęto próbę pogłębionej analizy przyczyn trudności lub przeciwnie – czynników wspierających oddziaływanie publicznego wsparcia przedsiębiorstw, dbając jednocześnie o zachowanie możliwie dużej porównywalności próby badawczej i kontrolnej. I właśnie ten element uważam za jedną z mocniejszych stron pracy.

Pozytywnie oceniam samą próbę empirycznej weryfikacji hipotez oraz dobór narzędzi pozwalających na identyfikację zależności pomiędzy analizowanymi zmiennymi. Jak jednak już wcześniej zwracałam uwagę, że przeprowadzone badania pokazują przede wszystkim sam fakt istnienia określonych powiązań, natomiast nie ukazują kierunku tych zależności. I właśnie tutaj pojawia się pewna niespójność metodologiczna obecna w pracy.

Z jednej strony zastosowane metody badawcze pozostają logicznie powiązane z tytułem rozprawy, który poprzez samą swoją konstrukcję sugeruje raczej analizę relacji pomiędzy analizowanymi zjawiskami. Z drugiej jednak strony we wstępie wskazano, że celem pracy jest określenie wpływu publicznego wsparcia finansowego na internacjonalizację przedsiębiorstw.

Tymczasem zastosowane testy pozwalają przede wszystkim na identyfikację współwystępowania określonych cech i zależności pomiędzy zmiennymi, a nie rzeczywistego kierunku wpływu analizowanych czynników. To z kolei zmienia sposób interpretacji uzyskanych wyników.

Układ i struktura pracy

Jeżeli chodzi o układ dysertacji, jest on prawidłowy i nie budzi moich zastrzeżeń. Również struktura i logika prowadzonego wywodu analitycznego są poprawne. Poszczególne części pracy pozostają ze sobą logicznie powiązane.

Rozdział pierwszy stanowi uporządkowanie terminologii i sposobów rozumienia internacjonalizacji w świetle dorobku literatury światowej. Interesujące są również zestawienia pozwalające uchwycić czynniki wpływające na internacjonalizację przedsiębiorstw.

Bardzo obszerny, a jednocześnie niezwykle potrzebny, jest rozdział drugi, w którym mgr Celestyna Miłoś odniosła się do podejścia instytucji państwa do polityki handlowej wraz z uwzględnieniem instrumentów wsparcia. Pokazano tutaj uwarunkowania tego zjawiska w Polsce, nawiązując logicznie do czynników związanych z otoczeniem instytucjonalnym i regulacyjnym. Dzięki temu możliwe było osiągnięcie spójnego podejścia analitycznego.

W rozdziale trzecim autorka dokonuje bardzo cennej prezentacji dotychczasowego stanu wiedzy na temat badań prowadzonych w obszarze poruszonym w dysertacji. Dzięki temu możliwe było opracowanie metodyki badania oraz przeglądu technik i narzędzi badawczych, co pozwoliło na ocenę wpływu publicznego wsparcia finansowego na internacjonalizację badanych przedsiębiorstw.

Rozdział czwarty, zgodnie z tytułem rozprawy, poświęcony został analizie wpływu publicznego wsparcia finansowego na rozwój internacjonalizacji przedsiębiorstw i opiera się przede wszystkim na badaniach własnych autorki. Rozdział ten zawiera przypomnienie hipotez badawczych, a następnie szczegółowy przegląd odpowiedzi respondentów odnoszących się między innymi do wpływu publicznego wsparcia na zakres internacjonalizacji badanych przedsiębiorstw czy tempo internacjonalizacji. Widoczna jest tutaj wyraźna próba pokazania zależności pomiędzy analizowanymi zmiennymi. I właśnie w tym miejscu najwyraźniej pojawia się wspomniana wcześniej niespójność metodyczna pomiędzy celem pracy a możliwościami interpretacyjnymi zastosowanych metod badawczych.

Rozdział piąty w największym stopniu pokazuje dorobek naukowy mgr Celestyny Miłoś. Dokonano w nim weryfikacji założeń postępowania badawczego, wyprowadzono

model wpływu wsparcia na internacjonalizację oraz zawarto wnioski dla dalszych badań. I właśnie w tym rozdziale najwyraźniej widoczna jest próba wyprowadzenia własnego modelu interpretacyjnego.

Ocena merytoryczna

Najważniejszym wkładem mgr Celestyny Miłoś do dyscypliny naukowej ekonomia i finanse jest moim zdaniem model wpływu wsparcia na internacjonalizację (s. 141).

Widoczny jest w tym modelu duży pozytywny wpływ publicznego wsparcia finansowego MMŚP na cykliczność sprzedaży na rynkach zagranicznych, a także na planowanie rozwoju internacjonalizacji tych przedsiębiorstw. Te same zależności w grupie kontrolnej mają charakter silnie negatywny.

Średni pozytywny wpływ publicznego wsparcia finansowego MMŚP wykazano w przypadku liczby rynków prowadzonej działalności, liczby pracowników zaangażowanych w działalność zagraniczną oraz udziału przychodów z rynków zagranicznych. Z kolei w grupie kontrolnej wykazano średni negatywny wpływ oparcia się wyłącznie na kapitale własnym na te same zmienne zależne.

Oparcie analiz głównie na testach χ^2 oraz współczynnika V Craméra wydaje mi się jednak niewystarczające, zwłaszcza wobec bardzo złożonego charakteru analizowanego zjawiska. Wskazane byłoby pogłębienie analiz, choćby z uwagi na różnorodność stosowanych instrumentów wsparcia.

Moje zastrzeżenia budzą również niektóre tytuły rozdziałów, które sugerują inną zawartość niż ta rzeczywiście przedstawiona w tekście. Przykładem jest tytuł rozdziału V, „Ocena zastosowanego modelu badawczego”. Większy nacisk położono w tej części pracy na prezentację stanu wiedzy dotyczącego pomocy publicznej dla przedsiębiorstw niż na rzeczywistą ocenę modelu badawczego czy dyskusję nad jego ograniczeniami. Autorka nie odniosła się do tego, czy zastosowanie ankiety, testu χ^2 oraz współczynnika V Craméra jest wystarczające do weryfikacji przyjętych założeń badawczych.

Zauważalny jest brak precyzji w określaniu niektórych elementów pracy. Przykładowo tytuł „model wpływu wsparcia na internacjonalizację” jest zbyt ogólny i nie pokazuje jednoznacznie ani zakresu przedmiotowego ani zakresu podmiotowego prowadzonych badań.

Wątpliwości budzi bardzo duża liczba wykresów wraz z ich szczegółowym omawianiem. Brakuje syntetycznego ujęcia i naukowego wyjaśnienia mechanizmów stojących za analizowanymi zależnościami. I właśnie tutaj najbardziej widoczny jest brak pewnego uogólnienia modelowego.

Na trudność w odbiorze pracy wpływają również bardzo rozbudowane tabele, nawet jeśli są one merytorycznie wartościowe. Przykładem jest tabela 13 dotycząca charakterystyki konkursów kluczowych dla próby badawczej. Sam tytuł tabeli nie odzwierciedla w sposób precyzyjny jej zawartości, ponieważ powinno zostać wyraźnie wskazane, że chodzi o konkursy związane z pomocą publiczną. Tabela ta bardziej odpowiadałaby formule aneksu niż zasadniczej części pracy.

Generalnie odnoszę wrażenie, że w pracy zbyt dużo miejsca poświęcono szczegółowym wykresom i ich omówieniu, a zbyt mało próbom odnalezienia bardziej uniwersalnego mechanizmu wyjaśniającego wpływ pomocy publicznej na internacjonalizację przedsiębiorstw. I właśnie tego uniwersalnego klucza interpretacyjnego zabrakło mi najbardziej.

Zastrzeżenia budzi też brak uwzględnienia potrzeby pogłębienia analizy obu prób przedsiębiorstw pod względem struktury, lokalizacji, sektora działalności, formy prawnej czy okresu funkcjonowania na rynku.

Przedsiębiorstwa położone w strefach przygranicznych często prowadzą ożywioną współpracę międzynarodową korzystając z bliskości geograficznej rynków zagranicznych.

Dotyczy to przykładowo granicy wschodniej, gdzie istotną rolę odgrywa bliskość geograficzna, kapitał relacyjny oraz obustronne korzyści wynikające ze współpracy transgranicznej. Pominięcie charakteru lokalizacji przedsiębiorstw – tego, czy są położone w strefach przygranicznych, czy też funkcjonują w dużych aglomeracjach miejskich – stanowi więc jeden z istotnych, a niewykorzystanych wątków badawczych. I właśnie ten element wydaje mi się szczególnie ważny z perspektywy badań nad internacjonalizacją przedsiębiorstw.

W zakończeniu należałoby w większym stopniu podkreślić wkład pracy w rozwój nauk ekonomicznych, a nie jedynie wskazać, czy cele zostały osiągnięte oraz czy hipotezy potwierdzono bądź odrzucono. Brakuje mi tutaj również wyraźniejszego wskazania, w jaki sposób wyniki badań wzmacniają lub rozwijają teorie handlu międzynarodowego czy internacjonalizacji przedsiębiorstw.

W pracy znajduje się bardzo dużo rekomendacji praktycznych, które są niezwykle wartościowe z punktu widzenia praktyki gospodarczej. Warto byłoby mocniej zaakcentować ekonomiczny wymiar prowadzonych analiz oraz ich znaczenie dla rozwoju teorii ekonomicznych związanych z internacjonalizacją przedsiębiorstw.

Docenić należy dużą staranność autorki w prezentacji dostępnych narzędzi pomocy publicznej w zakresie wsparcia internacjonalizacji przedsiębiorstw. Wymagało to bardzo czasochłonnej i jednocześnie wnikliwej analizy. Zestawienie poszczególnych programów i istoty udzielanej pomocy jest niewątpliwie bardzo pomocne dla pogłębienia dalszych badań.

Biorąc to wszystko pod uwagę uważam, że model autorstwa mgr Celestyny Miłoś stanowi udaną próbę uporządkowania wiedzy na badany temat. Mimo wskazanych ograniczeń metodycznych mgr Celestyna Miłoś wykazała wpływ publicznej pomocy finansowej na internacjonalizację MMŚP w kontekście jej zakresu, stopnia i rozwoju. Jednocześnie wskazała na negatywny słaby wpływ publicznej pomocy finansowej na tempo internacjonalizacji MMŚP, co ma związek z czasem potrzebnym na wprowadzenie dóbr na rynek zagraniczny.

Ocena strony formalnej

Rozprawa charakteryzuje się poprawną strukturą. Każdy rozdział wynika logicznie z poprzedniego, zawierając jasno określone metody, wyniki oraz ich omówienie. Bibliografia została przygotowana zgodnie z uznanym stylem cytowań. Dotyczy to także tabel i diagramów, które opatrzone odpowiednimi podpisami.

Mankamentem są jedynie zbyt długie akapity utrudniające koncentrację uwagi czytelnika. Zgodnie z zasadami redakcji naukowej każda nowa myśl powinna rozpoczynać się od nowego akapitu. Wprowadzenie tej zmiany zdecydowanie ułatwiłoby odbiór tekstu. Rozważyłabym również przesunięcie części bardzo długich tabel do aneksu, ponieważ rozpraszają one uwagę czytelnika. Są to jednak problemy o charakterze redakcyjnym, które nie wpływają na ocenę merytoryczną pracy.

Konkluzja

Praca doktorska mgr Celestyny Miłoś jest udaną próbą zbadania wpływu publicznego wsparcia finansowego na proces umiędzynarodowienia mikro małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Na podkreślenie zasługuje także staranność metodyczna wykazana w ramach badania własnego polskich przedsiębiorstw,

Biorąc pod uwagę powyższą ocenę stwierdzam, że rozprawa spełnia ustawowe wymagania stawiane rozprawą doktorskim, określone w artykule 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku – prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Rozprawa doktorska mgr Celestyny Miłoś stanowi samodzielną pracę naukową zawierającą oryginalne rozwiązanie problemu badawczego. Doktorantka wykazuje się także ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie ekonomia i finanse, co potwierdza zdolność do samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Całość procesu badawczego oraz uzyskane wyniki stanowią podstawę do przyjęcia rozprawy mgr Celestyny Miłoś i dopuszczenia jej do publicznej obrony

Ylona Godlewska-Dejnowska